

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن کشاورزی استان زنجان
مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی

روابط تجاری ایران و امارات، چالش ها و

رویکردهای پیشرو

در ۱۴ دی ماه ۱۳۹۴ کشور امارات متحده عربی به بهانه حمایت از تصمیم عربستان سعودی در قطع رابطه با ایران؛ اعلام کرد که سطح روابط خود را به کاردار کاهش می دهد. این تصمیم هرچند که صرفاً یک تصمیم سیاسی است اما باعث بروز چالش برای دو شریک تجاری ایران و امارات خواهد شد. در این مقاله قصد آن را داریم تا به تبعات این تصمیم بر مبادلات تجاری طرفین بپردازیم.

۱. مقدمه

روابط دو کشور ایران و امارات متحده عربی دارای ابعاد مختلفی است که بررسی آنها نقش بارز این کشور کوچک حاشیه خلیج فارس را در تحولات کلان منطقه آشکار می سازد. روابط تجاری گسترده کشور امارات متحده عربی با ایران و تأثیر حضور شمار قابل توجه ایرانی تباران از یک سو و روابط راهبردی با آمریکا و عربستان از سوی دیگر امارات متحده عربی را در موقعیتی منحصر به فرد جهت ایفای نقشی حساس اما نامشخص در رقابت بین کشور ایران و رقبای منطقه ای قرار داده است. دبی بعد از ابوظبی دومین امیرنشین بزرگ کشور امارات متحده عربی است و محل تجمع یکی از پر تعدادترین جوامع ایرانی تبار ساکن خارج می باشد. در حالیکه تحریم های اعمال شده بر علیه کشور ایران و قوانین سختگیرانه تجاری داخلی کشور سبب شده تا سرمایه گذاران از معامله مستقیم با کشور ایران اکراه داشته باشند، امیر نشین دبی که دارای قوانین نسبتاً سهل گیرانه تری در مقایسه با ایران است و جایگزین جذابی برای تجارت قانونی و غیر قانونی با ایران محسوب می شود، در نتیجه بخش قابل توجهی از صادرات و واردات کالا به کشور ایران از طریق دبی انجام می گیرد. برخلاف کاهش روابط تجاری کشور ایران و کشور امارات متحده عربی در نتیجه فشار آمریکا طی ماهها بدلیل تحریم های بین المللی و فشار عربستان سعودی در طی

روزهای اخیر به دلیل حمله به سفارت عربستان در ایران ، امارات متحده عربی همچنان یکی از شرکای تجاری اصلی واردات کالا به ایران محسوب می شود.

بررسی دقیق تر نشان می دهد که امارات متحده عربی درگیر یک کشمکش داخلی بین ابوظبی که بزرگترین امیرنشین امارات متحده عربی و دارای قدرت سیاسی مرکزی در این کشور و متمایل به کشور آمریکا است از یک سو و امیرنشین دبی که خواهان برقراری و ترویج معاملات تجاری با ایران می باشد از سوی دیگر در جریان است. کشور ایران نیز خود متأثر از تمایل بخش تجارت به داد و ستد و برقراری روابط تجاری با خارج از مرزها می باشد.

با توجه به رابطه دیرینه کشور امارات متحده عربی با کشور عربستان سعودی و به دلیل اشتراکات مرزی ، مذهبی و سیاسی، این کشور برای حمایت از عربستان سعودی موضع خود را در روابط دیپلماتیک با ایران تغییر داد. همچنین به دلیل وابستگی های سیاسی ، اقتصادی، تجارت خود را وابسته به کشور عربستان دانسته و همواره در مسیر حرکت عربستان سیاست خود را اتخاذ می کند و پرواضح است جهت گیری کشور امارات متحده عربی به سمت عربستان ، پیامدهای سودبخش تری در مقایسه با جهت گیری آن به طرف کشور ایران در پی خواهد داشت.

۲. ارزیابی پیشینه روابط بین دو کشور ایران و امارات متحده عربی :

امارات متحده عربی که در سال ۱۹۷۱ تأسیس شد متشکل از ۷ شیخ نشین است که عبارتند از ابوظبی، عجمان، دبی، فجیره، شارجه، رأس الخیمه و ام القوین. تمامی این شیخ نشینان بعد از کسب استقلال از بریتانیا با هم متحد شده و تشکیل یک کشور واحد را دادند. اما علی رغم استقلال از بریتانیا همواره خود را در معرض نفوذ همسایه شمالی خود یعنی ایران می بینند. روابط ایران با شیخ نشینان امارات سابقه هزارساله داشته و از قرن ها قبل تا کنون بسیاری از مقامات و شهروندان عادی ایرانی شیخ نشینان و سرزمینشان را در حیطه نفوذ خود پنداشته اند و آن را ادامه ای از سرزمین ایران به حساب می آورند .

به دلیل اینکه کشور امارات توسط بازرگانان، معماران و صنعتگران ایرانی تبار ساخته شده است ایرانی‌ها کشور امارات متحده عربی رادر قلمرو نفوذ خود و بنحوی ؛ جزئی از ایران به حساب می‌آورند. بیش از ۱۰ درصد اماراتی‌ها ایرانی تبار هستند که بالغ به ۵۰۰۰۰۰ نفر می‌شوند که بعد از آمریکا دومین جامعه ایرانی تبارهای خارج از ایران را تشکیل می‌دهند. علاوه بر ایرانیان مقیم؛ بسیاری از ساکنان امیرنشین دبی بطور مستمر بین ایران و دبی در رفت و آمدند، اکنون بیش از ۲۰۰ پرواز در هفته از امارات متحده عربی به مقصد شهرهای مختلف ایران در حال تردد هستند .

کشور ایران رابطه دیرینه ای با کشور امارات از سالهای دور داشته و از این کشور به عنوان یک پل ارتباطی به سایر کشورها برای دستیابی به اهداف و مقاصد خود کمک گرفته است. بر اساس آمارهای جهانی منتشر شده کشور امارات مهمترین شریک تجاری ایران حتی در دوران سخت تحریم ها بوده و عمده جابه جایی های خدمات ، سرویس ها و کالا ها از این کشور انجام می شود.

جدول (۱) : سرانه تولید ناخالص داخلی و خارجی در سال ۲۰۱۴

سرانه تولید ناخالص داخلی (دلار)	تولید ناخالص خارجی (میلیارد دلار)	درصد واردات نسبت به کل واردات	درصد صادرات نسبت به کل صادرات	
۵۳۱۵	۴۱۵	۲۶,۶	۳,۳	ایران
۴۴۲۰۴	۴۰۱	۶,۱۲	۳۱,۱۷	امارات

می توان بیان کرد که با وابستگی شدید اقتصاد کشور امارات به مراوده با کشور ایران و تداوم روابط تجاری در جا به جایی کالا و خدمات با ایران ، کاهش سطح روابط دیپلماتیک کشور امارات و محدود کردن رابطه سیاسی خود ، تأثیر مستقیمی بر مبادلات تجاری مشترک طرفین نخواهد گذاشت و کشور امارات نیز مجبور به اتخاذ یک حرکت دو پهلو برای از دست ندادن امتیاز همکاری با ایران می باشد. بعلاوه کشور امارات متحده عربی شامل دو پایتخت سیاسی (ابوظبی) و تجاری

(دبی) می باشد که تقریباً تمامی مبادلات ایران با دبی می باشد که تا زمان نگارش این تحلیل فعلاً تصمیمی از حکام دبی در تقلیل رابطه تجاری فی مابین گزارش نگردیده است. ظاهراً حکام امارات براساس دیپلماسی اقتصادی که به معنی تصمیم سازی ها بر مبنای اقتصاد و منفعت تجاری صورت می گیرد تاکنون واکنشی در این خصوص نداشته اند.

هرچند که بعد از بحران اقتصادی دنیا در سال ۲۰۰۸ امیر نشین دبی با چالش های جدی در امورات خود مواجه گردید به گونه ای که ابوظبی ۱۰ میلیارد دلار به دبی کمک مالی نمود و بعد از این تاریخ در تصمیم سازی دبی به گونه ای ذی نفوذ گردیده است. در اینجا به تحلیل تهدید های احتمالی برای ایران در پی قطع روابط با امارات و راهکارهای پیشنهادی مربوط خواهیم پرداخت.

جدول (۲) : تهدیدهای احتمالی پیش روی اقتصاد ایران در پی کاهش سطح روابط دیپلماتیک کشور

امارات متحده عربی با ایران

راه حل	تهدیدها
بعد از اجرا شدن برجام در کوتاه مدت امکان تعویض شرکای بانکی وجود دارد.	مشکل در نقل و انتقال وجوه بانکی مربوط به صادرات و واردات.
انتقال میان مدت روابط تجاری شرق آسیا به کشور هنگ کنگ و سنگاپور.	مشکلات در روابط اقتصادی و تجاری با چین.
ایجاد همکاری با کشور هنگ کنگ که از متحدین کشور چین بوده و عیناً شرایط تجاری همچون چین داشته و محدودیتی هم در ترخیص کالایی نخواهد بود.	مشکلات احتمالی در تجارت با چین با سخت گیری امارات در ترخیص کالاهای چینی از گمرک خود که به کشور ایران قرار بود وارد شود.

راه حل پیشنهادی که به نظر می‌رسد به نفع کشور ایران باشد، جایگزین هرچه سریع‌تر یک شریک تجاری جدید و بی‌طرف به جای امارات است. کشور عمان که جهت‌گیری خاصی به هیچ‌یک از طرفین مشاجره نداشته می‌تواند گزینه مناسبی برای ایران در حوزه اقتصاد و تجارت خارجی باشد.

عمان از لحاظ مذهبی نه شیعه و نه سنی است و هیچ‌جهت‌گیری خاصی به ایران و یا به عربستان و امارات نداشته است و بعلاوه کشور عربستان سعودی علاقه‌ای برای برقراری ارتباط با عمان نداشته و همین‌طور روابط تجاری سیاسی ایران و عمان از قدیم شرایط مساعدی را تجربه کرده است. از این رو میتوان به راحتی رابطه نزدیک‌تری با این کشور برقرار کرد. به دلیل رابطه پایدار عمان با ایران از گذشته تا کنون می‌توان فعالیت‌های مربوط به مسائل بانکی و پولی خود را به عمان منتقل کرده و از این پس از کشور عمان به عنوان شریک تجاری قابل اعتماد خود یاد کرد.

مشکلات کشور عمان در جایگزینی با امارات :

۱. عمان همیشه کشوری بی‌طرف با اقتصادی نسبتاً بسته در مقابل امارات بوده است.
۲. بر خلاف امارات در مراودات جهانی هنوز از عمان به عنوان بازیگری تجاری و اقتصادی یاد نمی‌شود هرچند زمان و تغییر برخی قوانین این امر را میسر می‌سازد.
۳. تجار ایرانی با سرمایه‌های کلان در دبی علاقه‌ای به مهاجرت به عمان برای ادامه‌ی تجارت خود ندارند.

مشکلات عمده ی هنگ کنگ :

۱. کشور هنگ کنگ مرکزی بسیار قوی برای حضور تجار اروپایی و آسیایی بوده و تا به حال تجربه حضور تجار ایرانی را در خود نداشته و خود کشور هنگ کنگ نیز تا به حال کمتر با کشور های خاورمیانه ارتباط داشته است.

۲. دور بودن کشور هنگ کنگ میتواند مشکلاتی را برای تجار ایرانی ایجاد کند هر چند حضور تجار ایرانی در مالزی نشان از این موضوع دارد که آنها میتوانند با این مشکل کنار بیایند. در دوران پسا تحریم با توجه به برداشته شدن مشکلات تجارت ، ایران می تواند بازاری تجاری شبیه به دبی با اقتصادی کاملا باز را در یکی از مناطق کشور (جزیره کیش) راه اندازی کند و تمام تلاش خود را در راستای تغییرات قوانین آن منطقه و تبدیل آن به جایی ارزانتر و بهتر از دبی را انجام دهد.

لغو تحریم های ایران ، نتایج و سودمندی :

برداشته شدن تحریم های ایران به بانک های امارات متحده عربی که روابط همکاری نزدیکی با شرکت های ایرانی دارند، سود می رساند . به گفته چند تن از مدیران موسسه های مالی بین المللی در امور منطقه خاورمیانه و آفریقا ، امارات متحده عربی و لبنان از بهبود وضعیت اقتصادی ایران در جهان سود خواهند برد. با توجه به مهارتهای مالی و روابط منطقه ای لبنان، این کشور می تواند در تعاملات مالی آینده و هدایت سرمایه گذاری مورد نیاز اقتصاد ایران نقش مهمی ایفا کند . همچنین شرکتهای خارجی بیشتری برای داد و ستد با ایران ممکن است در دبی مستقر شوند. صادرات امارات متحده عربی به ایران که عمده آن در قالب صادرات مجدد بوده است، در سال ۲۰۱۴ به ۳۴ میلیارد دلار بالغ شد که یک سوم از کل واردات ایران بود. در حالیکه انتظار می رود بیشتر شرکتهای چند ملیتی که با ایران تجارت دارند، از دبی استفاده کنند، همزمان زیرساخت

خدمات مالی توسعه یافته در امارات هم ورود و خروج سرمایه از ایران را افزایش می دهد .
موسسه اعتبارسنجی "مودیز اینوسترز سرویس" در گزارش اخیرش درباره دورنمای بانکهای ایران در دوران پساتحریم، یادآور شده بود بانکهای مستقر در کشورهایمانند امارات و لبنان که همکاری و روابط تجاری نزدیکی با ایران دارند و همچنین بانکهای غربی، چینی و هندی به احتمال بالا مجذوب اقتصاد متنوع ایران و جریان تجاری قابل توجه آن خواهند شد. به گفته تحلیلگران مودیز، اگرچه بخش بانکی در ایران فرصتهای خوبی را عرضه می کند، اما گسترش حضور به این کشور برای بانکهای خارجی با توجه به ابهامات عملیاتی و ژئوپلیتیکی، ریسکهای زیادی دربردارد و بانکهای خارجی را در معرض مشکلات نقدینگی مشابه مشکلاتی که در حال حاضر در اقتصادهای نوظهور دچار تغییر و تحولات سریع تجربه می کنند، قرار می دهد از این رو مستلزم کنترل ریسک و نظارت است . اگرچه شماری از بانکها، موسسات مالی و سرمایه گذاران خصوصی ماه ها مهیای مشارکت در فرصتهای تجاری ایران بوده اند اما بسیاری از آنها اظهار کرده اند که تحولات ژئوپلیتیکی اخیر را زیرنظر داشته و دنبال می کنند . بعید است تنشهای مذکور مانعی بر سر راه روابط اقتصادی بلندمدت باشند . طبیعی است که با برداشته شدن تحریمها خطوط بزرگ کشتیرانی دنیا مستقیم به بنادر ایرانی خواهند آمد و امکان گشایش اعتبارنامه های بانکی (ال سی) برای بانکهای ایرانی فراهم می شود، اما ایران برای قدرشناسی در دوران تحریم به دنبال تعریف کردن فضای جدیدی برای حفظ روابط تجاری با امارات متحده عربی است که یکی از آنها صادرات کالای تولید داخل از طریق امارات به کشورهای آفریقای جنوبی و عربی است. دولت ایران از امسال تصمیم گرفته که صادرات خود به چین را به طور مستقیم و نه از راه امارات انجام دهد تا از این طریق بخشی از هزینه های نقل و انتقال را کاهش دهد .

۳. نتیجه گیری:

با این مقدمه و با طرح کلی این موضوع و بررسی چرایی اختلافات و تغییر موضع های سیاسی همسایگان کشورمان، می توان یک پیش بینی منطقی از آینده روابط میان ایران و عربستان و بالخصوص ایران و امارات متحده عربی داشت. چرا که کشور ایران با داشتن ظرفیت های بالقوه در زمینه های مختلف و با داشتن منابع غنی طبیعی از جمله نفت و گاز و تثبیت جایگاه سیاسی و تجاری اقتصادی خود در منطقه و در میان کشورهای مشترک المنافع در پی سالهای اخیر همواره به عنوان وزنه سنگینی برای سایر کشورها بوده و تمامی همسایگان آن در تلاش برای ایجاد و تحکیم روابط خود با کشور ایران بوده اند و در آینده نیز همین روند ادامه خواهد داشت و تنها هدف اصلی از ایجاد مناقشات و اختلاف نظرهای سیاسی تحلیل و تقلیل قدرت عملی و سیاسی آن در منطقه و مانع شدن برای پیشرفت هر چه بیشتر و جلوگیری ایران برای جهانی شدن آن و حضور پررنگ آن در جوامع بین المللی می باشد.

اگر اقتصاد ایران گشوده شود با در نظر گرفتن ماهیت بخش خصوصی اقتصاد دبی و توانمندی آن به عنوان یک قطب لجستیکی، بانکهای دبی شاهد افزایش فرصتهای تجاری بلند مدتشان خواهند بود. گفته می شود در دوران تحریم، از امارات و دبی تنها برای صادرات مجدد ایران استفاده شده و اکنون با برداشته شدن تحریم های ایران حتی نیازی به این موضوع هم نخواهد بود و در صورت قطع روابط، امارات ضرر خواهد کرد، باید توجه داشت که بندر جبل علی در دبی یکی از بنادر قابل قبول دنیاست که تمام کارهای بارگیری و تخلیه، کارهای بانکی و بیمه ای کالاهای صادراتی ایرانی در دوران تحریم در این مکان به عنوان صادرات مجدد انجام می شد و بعید است که امارات ظرفیت مبادله تجاری ۴۶ میلیارد دلاری (۳۴ میلیارد دلار صادرات با سهم ۳۱ درصدی و ۱۲ میلیارد دلار واردات با سهم ۶ درصدی از میزان کل تجارت خارجی) با ایران را از دست بدهد و باید پرسید چگونه می خواهد به راحتی این ظرفیت را با کشورهای دیگر پر کند.